

Венгер Ольга,
кандидат політичних наук, доцент кафедри менеджменту організацій
та управління проектами
Інженерний інститут Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна)

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність обраної теми обумовлена демократизацією суспільства, становлення громадянського суспільства та держави соціальної злагоди неможливі без вивчення та врахування гендерної проблематики, адже розвинуте громадянське суспільство – це перш за все суспільство з рівними можливостями для самовизначення та самореалізації як чоловіків, так і жінок. Гендерна демократія є системою волевиявлення двох статей – жінок і чоловіків – у громадянському суспільстві як рівних у правах і можливостях, що законодавчо закріплені й реально проявляються в усвідомленні політико-правових принципів, у діях, розбудові громадських і державних структур з урахуванням гендерних інтересів і потреб. Гендерна рівність – це один з індикаторів рівня демократизації суспільства, його цивілізованості. Суть проблеми полягає не в тому, щоб надати однакові права особам різної статі створити такі умови суспільного життя, щоб жінка і чоловік були спроможні реалізувати себе повноцінно в особистому, громадському, професійному житті, адже гендерна рівність це перш за все рівність можливостей та рівність результатів.

Незважаючи на те, що в Україні прийнята низка законів щодо поліпшення становища жінок в українському суспільстві, реалії свідчать про те, що жінки все ще в значній мірі відчужені від участі в громадському і політичному житті суспільства. Більше того, в нашій державі проблеми гендерної нерівності розглядаються лише в рамках окремих наукових досліджень, дослідження цих проблем не мають системного характеру, на відміну від зарубіжних досліджень, що мають статус національних програм і проектів. В Україні майже відсутні державні механізми забезпечення гендерної рівності задля реалізації стратегії сталого розвитку, а також механізми імплементації здобутків гендерної теорії та практики в практику державотворення сучасного українського суспільства.

Гендерна теорія – це фактично тип розподілу ролей між статями в суспільстві з усіма наслідками такого розподілу: економічними, соціальними, політичними, культурними та психологічними. Гендерний підхід постав на заході одним із провідних у вивченні причин та наслідків соціальної нерівності та несправедливості, як альтернатива

патріархальному устрою, суть якого полягає у радикальній переоцінці одного з базових принципів соціального устрою, а саме принципу ієрархічної підпорядкованості чоловічому авторитету [1]. Основна проблема, що підлягає дослідженню в контексті нового підходу – це вивчення впливу соціокультурного контексту на гендерні взаємодії в різних сферах суспільного життя, їхні трансформації в сучасних умовах і прогнозування можливих моделей суспільного розвитку у зв'язку з гендерним коригуванням.

Новизна підходу була в тому, що він відкидав традиційне тлумачення, нібито гендер конструюється лише біологічними можливостями, що гендерні характеристики мають природне походження, що саме біологічними відмінностями детермінується і статевий розподіл праці у суспільстві, і правила та норми поведінки тощо [2]. Вагомий внесок в переосмислення поняття «стать» зробили дослідження в галузі культурної антропології, які довели, що те, що в одному суспільстві сприймається як жіноча характеристика, в іншому може вважатися чоловічою ознакою [3]. Так, відома американська дослідниця в галузі антропології М. Мід у своїй роботі «Чоловіче та жіноче», вивчаючи відмінності маскуліних та фемініних типів, відмічає, що розмежування між жіночими та чоловічими рисами в різних культурах проявляється по різному і подекуди необов'язково є чітко означеними.

Отже, деякі характеристики, як то емоційність, самопожертва, орієнтованість на сім'ю не є природними характеристиками, а сформовані певним типом суспільства, певними традиціями, політикою держави та залежать від часу. Тобто чоловічі та жіночі риси є набутими під час соціалізації в певному культурному середовищі [3]. Вважається, що вперше поняття гендер був запроваджений в науковий обіг американським психоаналітиком Р. Столлером, коли у 1968 р. вийшла друком його праця «Стать та гендер: про розвиток мужності та жіночості». На думку Р.Столлера, гендер – це поняття, що ґрунтується на психологічних та культурних поясненнях, досить незалежних від тих, що тлумачать біологічна стать [4].

Відома англійська соціолог Енн Оуклі, наголошуючи на тому, що жіночі соціальні ролі домогосподарки, виховательки не можуть вважатися неминучими через жіночу природу, дійшла висновку, що поведінка статей визначається культурою суспільства. Вона в книзі «Пол, гендер та суспільство» звернула увагу на те, що західне суспільство більш звертає увагу на статеві відмінності, ніж здатності людей. На її думку, коли намагаються визначити цю різницю в термінах «природних відмінностей», частіш за все змішують два процеси: тенденція розрізняти стать і тенденція відрізняти спосіб існування. Перше є постійною рисою людського суспільства, друге – ні. І саме тому необхідно розрізняти поняття «стать» та

«гендер» - якщо статеві відмінності мають природній характер, то гендерні мають в своїй основі культурні, а не природні відмінності [5].

Ця думка знайшла подальший розвиток у наукових гендерних розробках концепції культурного поділу праці у суспільстві, на відміну від статевого поділу праці (за Т.Парсонсом), заснованого на взаємодоповнюваності інструментальної (чоловічої) та експресивної (жіночої) ролей, зумовлених біологічними відмінностями статей. Гендер, на відміну від статі, стосується не суто біологічних чи фізіологічних властивостей, які притаманні чоловікам та жінкам, це соціально сформовані риси, що притаманні «жіночості» (фемінність) та «мужності» (маскулінність) [5].

Гендер – соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості жінок і чоловіків в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сімейній ролі та репродуктивній. Гендер має соціальний та правовий аспект. Основою правового статусу особистості є її фактичний соціальний статус, тобто реальний стан людини у суспільстві. Право надає цьому статусу законності. Отже, гендер конструюється суспільством, це ті ролі та обов'язки чоловіків та жінок, які суспільство приписує «справжньому» чоловіку або жінці. Гендер впливає з культурного розвитку і є історично відносним. Його визначення, інтерпретація та вираження є результатом змін всередині культурного розвитку, між цивілізаціями, і слугує об'єктом історичних змін.

Тому сутністю конструювання гендеру є полярність та протиставлення. Таким чином, гендер розглядався не як природна стать, а як соціально-культурний конструкт. Таким чином, можна виділити такі характеристики гендеру: соціальна конструкція, схильність до зміни з часом (історичність), ієрархічність (відношення до влади), культурна специфічність, полярність та протиставлення. Необхідно підкреслити, що в процесі відкриття соціальної статті, тобто гендеру, зразу виявився його політичний характер. Дж. Скотт охарактеризувала «гендер» як одну з перших систем означення влади [5]. Адже гендер це не просто ідеологічно нейтральний засіб існування статті у соціумі та культурі, а це ще й політична технологія, метою якої є конструювання відповідних образів чоловіка і жінки, відповідних меж, правил поведінки, норм відхилення. Ця технологія універсальна, вона пронизує всю систему людських відносин, всі сфери соціальних зв'язків. Саме соціальні та політичні інститути формують гендерну свідомість людей. За визначенням Е.Еріксона ідентичність базується на відчутті тотожності самому собі і неперервності свого існування в часі й просторі, а також на усвідомленні факту, що цю тотожність і неперервність визнає оточення[5].

Згідно з теорією соціальної ідентичності Г.Таджфела і Дж.Тернера, в основі соціальної ідентичності лежать процеси соціальних категоризації, тобто розділення соціальних об'єктів на такі, з якими особистість себе

ототожнює (in-group), і такі, що складають групи інших (out-group), а також процеси само-категоризації, тобто віднесення особистістю себе до певної соціальної групи [6]. Гендерна ідентичність – це особливий вид соціальної ідентичності, який існує в свідомості індивіда паралельно з уявленнями про професійний, сімейний та інші статуси. Така ідентичність – є усвідомленням індивідом своєї статевої належності, суб'єктивним осмислення своєї статевої ролі, яке виявляється у єдності статевого усвідомлення і поведінки [7]. Гендерна ідентичність являється продуктом соціального конструювання, який обумовлений потребою суспільства у розподілі між ролями, функціями у суспільному та повсякденному житті.

Виходячи із результатів дослідження, можна визначити основні гендерні стратегії України до встановлення гендерної демократії та суспільства сталого розвитку в умовах інфорцміайного суспільства, серед яких основними є:

1) розвиток й удосконалення національного законодавства щодо забезпечення гендерного паритету шляхом гендерно-правової експертизи, що дає змогу оцінювати ті чи інші законодавчі та нормативно правові акти з точки зору відображення в них принципу рівності в тій чи іншій сферах суспільного життя;

2) регулярний порівняльний аналіз українського законодавства з міжнародним досвідом гендерної правотворчості з урахуванням національних особливостей з метою гармонізації національного права з міжнародним щодо гендерного аспекту;

3) аналіз та дискусійне обговорення кола питань пов'язаного з введенням квотування задля паритетного представництва представників обох статей в різних гілках державної влади;

4) розробка та впровадження у суспільстві для всіх верств населення освітньої програми задля проінформованості громадян стосовно питань як поняття гендеру, так і гендерного розуміння рівності жінок і чоловіків;

5) підвищення через засоби масової інформації, освітні програми гендерної політичної культури та свідомості, що впливає на рівень гендерної толерантності та активізації політичної активності жінок, позитивного ставлення до їх участі в процесах управління державою;

6) врахування гендерного підходу при формуванні та здійсненні демографічної, соціальної й економічної політики держави, для дотримання гендерного паритету задля підвищення рівня доступу до матеріальних ресурсів;

7) розробка системи індикаторів гендерної рівноваги в суспільстві й технології моніторингу їх змін у напрямі гендерного прогресу в суспільстві;

8) розробка системи заходів з підвищення гендерної свідомості керівників різних рівнів соціальних інституцій з метою вироблення гнучких систем між структурних і міжрівневих відносин, спрямованих на

підвищення рівності жінок і чоловіків, як при розробці стратегічних, так і тактичних планів. Стимулювання діяльності керівників цих установ до впровадження ними гендерного балансу в кадровій політиці та в інших видах гендерних питань;

9) забезпечення державного фінансування механізму впровадження гендерної політики, який включатиме витрати на навчання працівників з питань реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, проведення гендерного аналізу поточної ситуації в суспільстві.

Таким чином, сьогодні становлення сучасного суспільства, що декларує принципи демократизму та поваги людини і громадянина, не може обійтися без урахування питань гендерного дисбалансу та виключення майже половини населення країни з процесу прийняття рішень та владних відносин. Мірою соціальної та справедливою держави сьогодні в світовому співтоваристві є принцип гендерної рівності. Світова практика свідчить про те, що саме в державах з високою представленістю жінок у вищих шаблях державної влади, державна політика має соціальну направленість, відрізняється толерантністю та гуманізмом.

Сучасна концепція гуманізації політики ставить у центр не абстрактну людину, а чоловіка і жінку, з їх особливими соціальними ролями, прагненнями та бажаннями. Тому принцип, в основі якого лежать відносини підкорення та підпорядкування однієї статі іншій є хибним сьогодні, і на його місце в новій парадигмі суспільного розвитку приходить принцип цілковитої рівності, рівності передусім, можливостей та доступу до результатів діяльності.

Список використаних джерел:

1. A Glossary of Feminist Theory. / Ed. by Sonya Andermahr, Terry Lovell and Carol Wolkowitz. London : Arnold; New York: Oxford University Press, 2000. 240 s.
2. Bem S. L. The measurement of psychological androgyny / Sandra Bem // Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1974, P.162 - 172.
3. Gender Equality - the Nordick Model. Copenhagen : Nordick Council of Ministers, 1995. 54 s.
4. Mead M. Male and Female : A study of the sexes in a changing society. N.Y., 1963. 244 s.
5. Millett K. Sexual Politics / Kate Millett. London: Sphere, 1969. 320 s.
6. Nancy Tuana. Re-fusing Nature / Nurture //Hypatia Reborn. Essays in Feminist Philosophy. Ed. By Azizan Y.Al-Hibri and Margaret Simons. Indiana University Press. Bloomington and Indianapolis. 1990. 320 s.
7. Мельник В.В. Глобалізація в культурній сфері: теоретико–методологічний аналіз// Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.] Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2014. Вип. 87. С.219-225.
8. Воронкова В.Г. Административная деятельность как объект саморефлексии руководителя // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: науковий вісник: збірник наукових праць. - Київ: Вид-во УАН ТОВ "НВП "ВІР", 2015. Вип.100. С.91-97.